

ТЕМА 2. СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

- 2.1. Система економічної безпеки, принципи та функції
- 2.2. Загрози економічній безпеці підприємства

2.1. Система економічної безпеки, принципи та функції

Система економічної безпеки – це комплекс взаємопов'язаних дій організаційно-економічного, правового, функціонального характеру, що направлені на забезпечення безпеки підприємства.

Метою системи економічної безпеки є своєчасне виявлення і запобігання зовнішніх і внутрішніх загроз. Досягти зазначеної мети можливо за рахунок досягнення функціональних цілей системи економічної безпеки підприємства.

Якщо в якості критерію класифікації *принципів* обрати зміст елементів системної моделі економічної безпеки підприємства, то всі принципи умовно можна розділити на п'ять блоків (рис. 2.1).

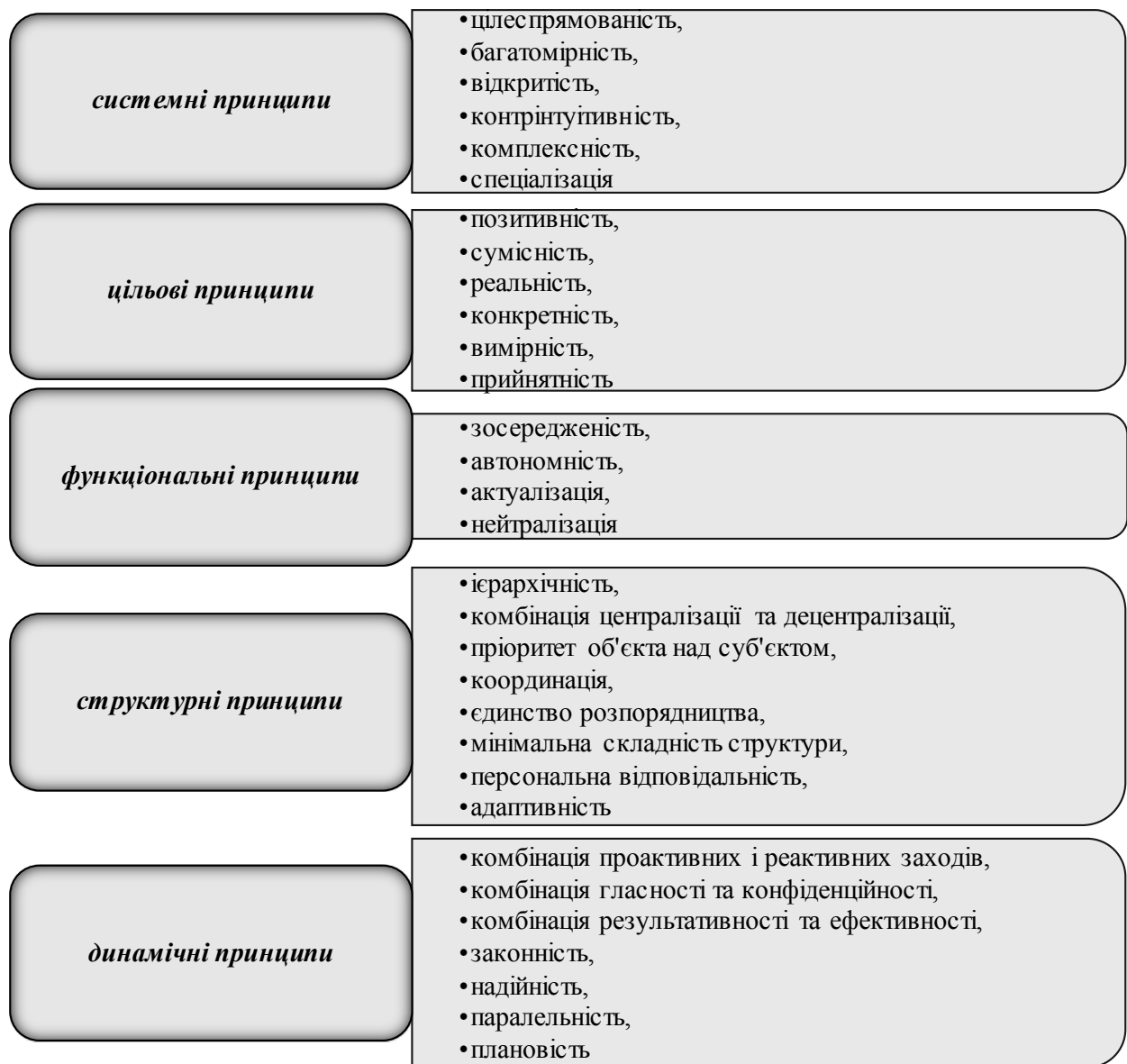

Рис. 2.1. Принципи економічної безпеки

Функції системи економічної безпеки є:

1) *підготовча* (підготовка даних для оброблення, сортування, оцінювання, прогнозування);

2) *аналітична* (аналіз, порівняння даних, з'ясування динаміки, тенденцій та закономірностей, опис поведінки контрагентів та синтез елементів аналізу, розроблення пропозицій);

3) *конкурентна розвідка* (легальний пошук повної достовірної інформації у відкритому доступі для здобуття конкурентних переваг - «гра на

випередження», недопущення непередбачуваних кризових подій шляхом своєчасного здобуття даних про зовнішнє середовище підприємства);

4) *внутрішній моніторинг* (протидія промислового шпигунству, захист комерційної таємниці, недопущення витоку конфіденційної інформації шляхом дотримання регламенту нерозголошення, усунення слабких ланок в управлінні підприємством з метою недопущення збитку чи втрати ринку);

5) *протидія рейдерству* (запобігання рейдерському захопленню підприємства, ворожим поглинанням);

б) *моніторинг* (загалом зовнішнього і внутрішнього середовища, реальних і потенційних загроз, викликів, небезпек, ризиків).

Об'єктом системи економічної безпеки підприємства є стійкий економічний стан підприємства нині та в майбутньому. Все, на що спрямовуються зусилля з гарантування економічної безпеки, фактично є об'єктом захисту, керованою підсистемою.

Об'єкти поділяються:

– за видами ресурсів (фінансові, організаційні, кадрові, управлінські, інтелектуальні, комунікаційні, інформаційні, матеріальні (товари, майно, техніка) і технологічні),

– за видами діяльності та показниками, які планується підвищити для забезпечення підприємства (наприклад, фінансово-економічні, виробничі тощо).

Суб'єкти системи економічної безпеки підприємства – це керуюча підсистема, яка відрізняється більшою складністю, оскільки до неї входять і представники зовнішнього середовища. Групи суб'єктів системи економічної безпеки підприємства поділяють на внутрішні та зовнішні [2].

До основних проблем економічної безпеки вітчизняних підприємств відносять наступні:

- ринкова економіка, побудована на конкуренції – це досить динамічна система, яка є ризиковою;

- в Україні ще досі відсутні стійкі норми права захисту інтересів підприємців;
- так як український ринок ще знаходиться на стадії становлення, існує багато механізмів, які ще цілком не опрацьовані.

До проблем, що постають перед підприємствами на шляху до досягнення прийняттого рівня економічної безпеки науковці відносять такі:

- переважність використання реактивного підходу (очікування негативного впливу загрози і вже подальші заходи щодо ліквідації наслідків замість передчасного аналізу можливих шляхів уникнення цього впливу);
- необхідність підвищення якості збору інформації не лише про конкурентів, але й про стан власної діяльності, що включає першочерговість визначення цілей і стратегії підприємства;
- недостатнє застосування аналізу витрат підприємства на економічну безпеку;
- нехтування наявними можливостями підприємства і спрямування всієї системи економічної безпеки на роботу із загрозами.

2.2. Загрози економічній безпеці підприємства

Економічна безпека – це відповідний стан підприємства, що забезпечує стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз та здатний задовольняти потреби всіх контрагентів підприємства. стратегія має відповідати на такі запитання: який товар виводиться на ринок, в якому асортименті та за якими цінами; на якого споживача він розрахований; які умови треба створити для продажу товару на запланованому рівні; якими каналами та у яких обсягах будуть організовані поставки; яким має бути після продажне обслуговування та хто має його здійснювати; яких економічних результатів очікують учасники ринку та які витрати для цього потрібні. Зокрема, підприємствам слід орієнтуватися у своїй виробничій діяльності на потреби покупців, які вони обслуговують, а не на свій товарний асортимент. Необхідний рівень економічної безпеки може бути досягнутий за умови найефективнішого використання ресурсів, які перебувають у

розпорядженні підприємства, в тому числі і, підприємницькі здібності, інформація, інтелектуальна власність, технології тощо, а також відповідності напряму його розвитку основним тенденціям зовнішнього середовища.

Причини, що впливають на економічну безпеку підприємства:

- кризові явища в економіці;
- криміналізація економіки і спад виробництва;
- недосконалість законодавчої бази й державної економічної політики;
- деформованість економіки, її монополізація і низька конкурентоспроможність;
- надзвичайні події;
- стихійні лиха;
- непередбачені зміни кон'юнктури ринку;
- соціальна напруженість;
- особливості національного економічного менталітету;
- управлінська некомпетентність;
- невиконання партнерами, постачальниками, замовниками та клієнтами своїх обов'язків по оплаті контрактів, постачанні продукції або зміни умов договору.

Негативний вплив на економічну безпеку може бути:

- об'єктивний – виникає не з волі конкретного підприємства або його персоналу;
- суб'єктивний – виникає внаслідок неефективної роботи підприємства в цілому або ж його персоналу (передусім керівників і менеджерів) [3].

Джерела негативного впливу на економічну безпеку підприємства:

- 1) свідомі чи несвідомі дії окремих осіб і суб'єктів господарювання (органів державної влади або підприємств-конкурентів);
- 2) збіг об'єктивних обставин (форс-мажорні обставини, інновації тощо).

Загроза – це сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку для реалізації економічних інтересів, яка, в свою чергу, може створювати різноманітні ризики.

Під **загрозою** безпеки підприємству треба розуміти потенційну чи реальну подію, процес чи явище, яке здатне порушити його стійкість та розвиток і призвести до припинення його діяльності.

Ознаки загроз економічній безпеці підприємницької діяльності:

- свідомий і корисливий характер;
- спрямованість дій на нанесення збитку суб'єкту підприємництва;
- протиправний характер.

Різниця між поняттям «ризик» та поняттям «загроза» полягає в наступному:

- 1) у ступені ймовірності їх прояву: ризик - можливість появи збитків, а загроза – висока ймовірність появи збитків;
- 2) з точки зору часу виявлення: ризик у комерційній діяльності є завжди, а загроза проявляється періодично.

Класифікація загроз:

- 1) *за особливостями походження:* політичні, економічні, соціальні, правові, загострення міжнаціональних стосунків, екологічні, демографічні, генетичні, науково-технічні, технологічні, ідеологічні, психологічні, інтелектуальні, інформаційні, сировинні;
- 2) *за масштабом:* глобальні, національні, регіональні, локальні;
- 3) *за можливістю прогнозування та діагностики:* прогнозовані і не прогнозовані;
- 4) *за розміром можливих збитків:* з допустимим, критичним та катастрофічним рівнем збитку;
- 5) *за частотою дії:* одноразові, регулярні (сезонні), багаторазові несистематичного характеру, постійного впливу;
- 6) *за тривалістю впливу:* довго-, середньо- і короткотермінові.
- 7) *за формами прояву:* кількісні загрози, якісні загрози;
- 8) *за джерелом загрози:* **внутрішні та зовнішні.**

Головні зовнішні джерела загрози для підприємства:

1. несприятлива економічна політика держави. Так, держава може суперечити виробничій, комерційній або фінансовій стратегії підприємства за допомогою різних методів, серед яких найпоширенішими є: зміна ставок митного тарифу, податкових ставок, рівень інфляції, брак коштів для інвестування підприємства, законодавча нестабільність, корупція, коливання валютного курсу, криза, війна, економічні санкції, що мають досить негативний вплив і призводять до взаємної недовіри, дестабілізують безпеку в області економіки на міждержавному рівні;

2. несумлінна конкуренція. Підприємства-конкуренти мають безліч методів, які здатні негативно вплинути на діяльність та безпеку підприємства, до них належать: порушення прав конкурентів на промислову власність (несанкціоноване відтворення продукції конкурента, розкриття секретів виробництва конкурента, промислове шпигунство); дезорганізація виробництва конкурентів, яка здійснюється шляхом підкупу та заманювання їхніх робітників та службовців з метою заволодіння секретами виробництва та торгівлі; підривання репутації конкурента (невідповідна реклама, поширення хибних та неправдивих зведень, що дискредитують підприємство) та інші, такі як демпінг, бойкот тощо;

3. кризові явища в світовій економіці, оскільки вони надходять із країни в країну через канали зовнішніх економічних зв'язків. Такі явища як структурна перебудова, падіння попиту та цін на енергоносії породжує залежність вітчизняних підприємств від процесів, що відбуваються у світі.

Зовнішні джерела загрози включають:

- середовище прямої (мікросередовище) (суб'єкти комерційної діяльності, до яких належать конкуренти, постачальники, споживачі та інвестори, співвласники);

- непрямой (макросередовище) складається з шести основних факторів: демографічних, економічних, природних, науково-технічних, політичних і факторів культурного середовища.

Внутрішні загрози – це загрози, які залежать від діяльності власне підприємства:

1. дії чи бездіяльність працівників, що суперечать інтересам комерційної діяльності підприємства;
2. низький рівень кваліфікації персоналу;
3. слабе маркетингове опрацювання ринку;
4. порушення правил використання технічних засобів;
5. підрив ділового іміджу підприємства;
6. неконкурентна цінова політика;
7. невизначеність цілей та стратегій.

Як зазначають у своїй праці Н.Б. Паліга та Ю.В. Світлична, існує три складові економічної безпеки підприємства для боротьби із внутрішніми загрозами (рис. 2.2).

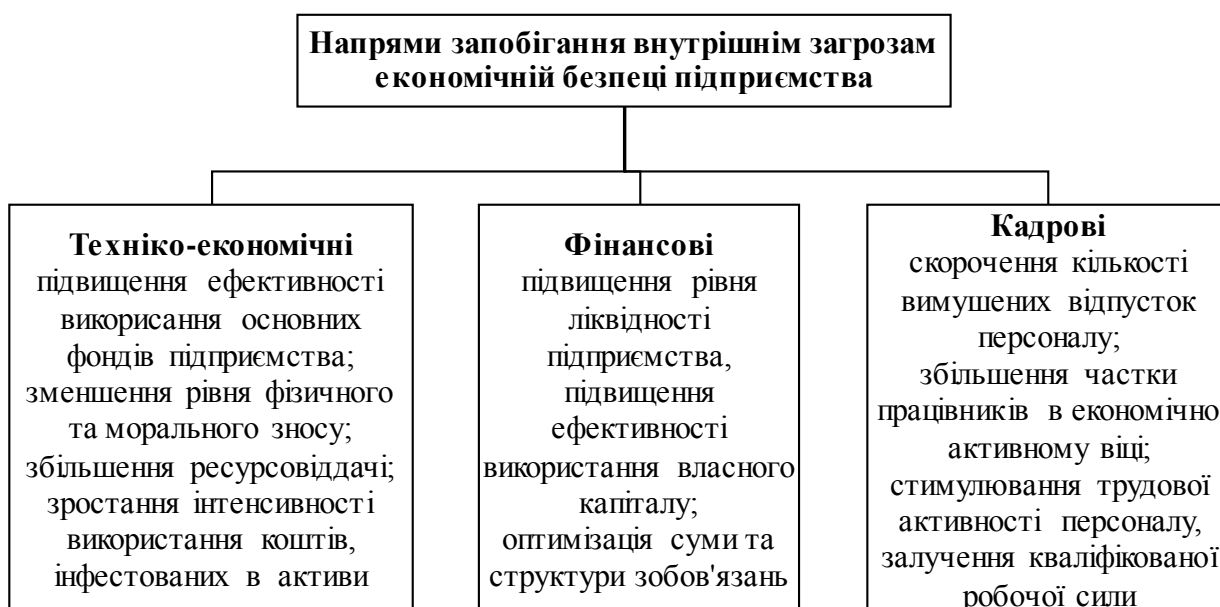

Рис. 2.2. Основні напрями запобігання внутрішнім загрозам економічній безпеці підприємства

Техніко-економічні напрями – характеризують ступінь ефективного та раціонального використання ресурсів та основних засобів. *Фінансові напрями* відповідають за найбільш ефективне використання капіталу, прав та

інформації підприємства. *Кадрові напрями* забезпечують створення належних умов для праці та ефективне управління персоналом.

Якщо розглядати у розрізі оборотних засобів, то необхідне економне та раціональне розпорядження матеріальними та товарними цінностями, потрібно мінімізувати витрати та створити виробничі запаси, забезпечити оптимальне співвідношення між обсягом оборотних коштів та їх виробничою потребою, а також здійснити заходи, які нададуть максимальну можливість самофінансування потреб в оборотних коштах.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Дати визначення поняттю система економічної безпеки.
2. Які основні принципи економічної безпеки?
3. Вказати функції системи економічної безпеки.
4. Визначити об'єкт та суб'єкт системи економічної безпеки підприємства.
5. Які причини впливають на економічну безпеку підприємства?
6. Що таке загроза? Які ознаки загроз економічній безпеці?
7. Назвіть зовнішні і внутрішні загрози економічній безпеці?